

KULTŪROS PAVELDO SKAITMENINIMO PROJEKTAI LIETUVOS VALSTYBĖS ARCHYVUOSE

2011 m. sausio 1 d. duomenimis, Lietuvos valstybės archyvuose yra skaitmeninta 19 039 apskaitos vienetai rašytinių dokumentų (2 239 184 vaizdų) ir 235 550 apskaitos vienetų vaizdo ir garso dokumentų. 15 Lietuvos valstybės archyvų saugo 9 826 673 apskaitos vienetus rašytinių dokumentų (tai sudaro 106 000 tiesinių metrų arba 106 km dokumentų) ir 417 642 apskaitos vienetų vaizdo ir garso dokumentų. Taigi atsarginiams ir naudojimo fondams tėra skaitmeninta vos 0,19 % rašytinių ir 56,4 % vaizdo ir garso dokumentų. 2011 m. planuojama skaitmeninti 1 958 apskaitos vienetus rašytinių dokumentų (376 293 vaizdų) ir 19 638 apskaitos vienetus vaizdo ir garso dokumentų.

Skaitmeninti vaizdo ir garso dokumentus valstybės archyvuose pradėta 2003 m. Šių dokumentų saugotojas Lietuvos centrinis valstybės archyvas dalyvavo ir dalyvauja keliuose Europos Sąjungos lėšomis finansuojamuose dokumentų skaitmeninimo projektuose. Vienas jų – **tarptautinis bandomasis projektas „Judesį perteikiančios vaizduojamosios medžiagos duomenų bazė Europos filmų kolekcijų prieigai ir naudojimui (MIDAS)“** (Moving Image Database for Access and Re-use of European film collections). Šis projektas buvo finansuojamas iš Europos Sąjungos programos Media Plus lėšų. Projekte, kurį koordinavo Frankfurte prie Maino įsikūręs Vokietijos filmų institutas, dalyvavo 18 Europos filmų paveldą kaupiančių institucijų iš 12 Europos Sąjungos šalių. Šio projekto tikslas – sukurti Europos šalių institucijų filmų duomenų bazę, kurioje kaupiami duomenys apie istorinę bei kultūrinę vertę turinčių Europos archyvų filmų kolekcijas. Bendrojoje duomenų bazėje duomenys pateikti nacionalinėmis projekte dalyvaujančių šalių kalbomis ir anglų kalba. Duomenų bazės turinio pagrindas – nevaidybiniai (dokumentiniai ir mokomieji) filmai, kronikos žurnalai, reklaminiai, mokslo, pramonės, eksperimentiniai, sporto bei animaciniai filmai. Paieška galima pagal turinį, filmografinius duomenis ir fizines filmo juostos savybes. Paieškos rezultatai suteikia informaciją apie filmų buvimo vietą bei nurodo ryšio duomenis prieigai palengvinti. Interneto portalas prieigai prie Europos filmų archyvų www.filmarchives-online.eu. Šis projektas Lietuvos, Europos ir pasaulio visuomenei suteikė galimybę susipažinti su Lietuvos audiovizualinio paveldo dalimi. Tai itin svarbu dėl to, kad Lietuvoje nėra nei publikuotos, nei kitos viešos išsamios nacionalinio dokumentinio kino paieškos sistemos.

Projektas MIDAS buvo pradėtas įgyvendinti 2006 metais ir vyko iki 2009 metų pradžios. Lietuvos centrinis valstybės archyvas dalyvavo projekte nuo 2008 metų sausio 15 d. iki 2009 m. sausio 15 d. Šiam portalui archyvas parengė ir pateikė 1000 pavadinimų filmų aprašų metaduomenų, fotografinių vaizdų iš 1954 m. kino kronikos „Tarybų Lietuva“ (Nr. 20, 21) bei skaitmenintą šį kino žurnalą. Iš viso portale yra apie 25 000 filmų aprašų, fotografinių vaizdų ir skaitmenintų fragmentų iš projektą įgyvendinusių institucijų filmų kolekcijų.

Tarptautinis projektas „Europos filmų tinklas (EFG)“ (European Film Gateway) yra Europos komisijos inicijuotos eContentplus 2007 programos „Geros patirties skaitmeninių bibliotekų tinklai“ dalis, finansuojama iš eContentplus programos fondų. Projektas EFG taps turinio teikėju didžiausiai skaitmeninei bibliotekai – Europeanai.

Projekto iniciatoriai ir koordinatoriai – Vokietijos filmų institutas ir Europos filmotekų asociacija. Jame dalyvauja 23 institucijos iš 14 Europos Sąjungos šalių, Norvegijos bei Šveicarijos. Planuojama, jog šis projektas apims apie 790 000 skaitmenintų objektų, iš kurių filmai sudarys daugiau nei 70 000 pavadinimų arba 25 000 valandų. Taip pat bus sukurta vieninga Europos filmografija skaitmeninio turinio paieškai. Projekto tinklalapis www.europeanfilmgateway.eu 2011 m. šiuo adresu bus sukurtas naujas projekto EFG įgyvendinimo metu pateiktų skaitmeninių vaizdų ir jų aprašų paieškos portalas. Informacija apie patį projektą bus pateikta adresu www.efgproject.eu.

Projektas „Europos filmų tinklas (EFG)“ tikslas – sudaryti galimybę internete ieškoti filmų ir su jais susijusios antrinės medžiagos (nuotraukų, atspaudų, piešinių, straipsnių, tekstinių dokumentų) bei

nukreipti vartotoją į internetinę skaitmeninio turinio vietą. Projekto metu planuojama sukurti interneto prieigą prie skaitmenintos 1946–1959 metų Lietuvos dokumentikos ir senųjų vaidybinių filmų (apie 30 valandų).

Lietuvos centrinis valstybės archyvas šiame projekte dalyvauja nuo 2008 metų rudens. Projektas bus įgyvendintas per trejus metus. Iki 2011 m. sausio 1 d. archyvas šiam portalui parengė ir pateikė 50 apsk. vnt. skaitmenintų kino dokumentų su aprašais. Laikinei prieigai prie pateiktų skaitmeninių objektų galima adresu www.filmarchives-online.eu.

Nuo 2010 m. gegužės 3 d. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, būdamas tiesiogiai atsakingas už Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2013 metų plane numatytos priemonės 2.1.2. „Sukurti Lietuvos dokumentinio kino archyvą ir prieigą prie jo internete“, pradėjo įgyvendinti **projektą „Lietuvos dokumentinis kinas internete (e-kinas)“** pagal finansavimo ir administravimo sutartį Nr. VP2-3.1-IVPK-04-V-01-003, pasirašytą tarp Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros ir Lietuvos centrinio valstybės archyvo.

Projekto tikslas – sudaryti sąlygas Lietuvos centriniame valstybės archyve sukaupto dokumentinio kino paveldo išsaugojimui ir sklaidai, užtikrinant nuolatinę viešą interneto prieigą. Projekto metu bus skaitmeninta ir interneto prieigai pateikta 1000 lietuviškų dokumentinių filmų, sukurta nauja Lietuvos dokumentinio kino internete informacinė sistema, suderinant ją su portale www.epaveldas.lt naudojama informacine sistema ir ES naudojamais metaduomenų bei prieigos internete standartais. Įgyvendinus šį projektą, bus sukurta elektroninė viešoji paslauga „e-kinas“. Bet kuris vartotojas galės ieškoti atskirame interneto portale jį dominančių filmų aprašų lietuvių ir anglų kalbomis bei skaitmeninių vaizdų, juos peržiūrėti ar užsisakyti skaitmenines filmų kopijas.

Projekto trukmė – 30 mėnesių. Projekto eiga: 2010 m. buvo parengti dokumentai bei įvyko 5 viešieji projekto pirkimai. Archyvas įsigijo kino juostų parengimo skaitmeninti įrangą, prasidėjo konkretūs kino juostų techninės būklės tikrinimo, restauravimo, nuvalymo ultragarso įrenginiu bei aprašų sudarymo, redagavimo, vertimo į anglų kalbą darbai.

Skaitmeninti rašytinius dokumentus valstybės archyvuose pradėta 2006 m. Kiekvienais metais į skaitmeninį formatą perkeliama per 5000 apskaitos vienetų rašytinių dokumentų (516 368 skaitmeninių vaizdų). Šiandien iš 15 Lietuvos valstybės archyvų savo dokumentus skaitmenina 4 Vilniuje esantys archyvai: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Lietuvos ypatingasis archyvas, Lietuvos literatūros ir meno archyvas.

Valstybinė archyvų sistema disponuoja didžiuliu informacijos kiekiu. 2006 m. buvo nustatyti dokumentų skaitmeninimo prioritetai. Dokumentų atranka vyksta visapusiškai įvertinus dokumentų vertę ir reikšmę bei vartotojų poreikius.

Pagrindiniai dokumentų atrankos kriterijai: unikalumas, paklausumas (visuomenės poreikis konkrečiam dokumentų kompleksui) ir fizinė būklė.

Atliktos analizės duomenys rodo, jog dokumentų naudojimas archyvų skaityklose per 1993–2005 m. išaugo beveik 2 kartus, mikrofilmų – beveik 7 kartus, skaitytojų skaičius padidėjo 4 kartus, o apsilankymų – 2,6 karto. Vis daugiau lankytojų domisi giminių, šeimų istorija, atlieka genealoginius tyrimus – daugiau kaip 62 % užsakytų bylų sudaro bažnytinės metrikų knygos.

Toks intensyvus metrikų knygų originalų naudojimas kelia rimtą grėsmę juose esančios informacijos išsaugojimui, juo labiau kad šių knygų fizinė būklė nėra gera. Kadangi didesnės dalies bažnytinių metrikų knygų nėra pagaminta atsarginių kopijų, tiek archyvo darbuotojai, tiek skaitytojai naudoja jų originalus. 2006 m. buvo sustabdytas apie 1510 bylų išdavimas į skaityklą, iš jų 1420 – bažnytinės metrikų knygos, ir šis skaičius sparčiai didėja. Todėl buvo priimtas sprendimas Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomų bažnytinių metrikų knygų atsarginių kopijų pagaminimą išskirti kaip prioritetinę veiklos kryptį. 2007–2008 m. buvo įgyvendintas investicinis **projektas „Bažnytinių**

metrikų skaitmeninimas“. Projekto rezultatas – 259 927 skaitmenintų bažnytinių metrikų knygų lapų.

2005–2008 m. Lietuvos archyvų departamentas kartu su partneriais – Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka ir Lietuvos dailės muziejumi – įgyvendino **projektą „Integralios virtualios bibliotekų informacinės sistemos sukūrimas“**, finansuojamą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų. Šio projekto rezultatas – į skaitmeninį formatą buvo perkeltos ir visuomenei pateiktos [Romos Katalikų bažnytinės metrikų aktų knygos \(1599–1907 m.\)](#). Nuo 2006 m. iki 2011 m. sausio 1 d. buvo skaitmenintos 1558 Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomos Romos katalikų bažnyčių fondų knygos (306 609 skaitmeninių vaizdų). Skaitmeninimo darbai tęsiasi ir toliau.

2009 m. pradėtas įgyvendinti naujas **projektas „Virtualios elektroninio paveldo sistemos plėtra“**. Numatomas rezultatas – Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba, kaip projekto partnerė, turi paskelbti internete 400 Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomų Romos katalikų bažnyčių fondų bylų skaitmeninius vaizdus. Projektą numatoma baigti 2012 m. liepos 31 d.

2011 m. Romos katalikų bažnyčių fondų bylos skaitmeninamos Lietuvos valstybės istorijos archyve ir Lietuvos centriniam valstybės archyve (fondų sąrašas pridedamas).

2011 M. NUMATOMŲ SKAITMENINTI LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJS ARCHYVE SAUGOMŲ ROMOS KATALIKŲ BAŽNYČIŲ METRIKŲ KNYGŲ FONDŲ SĄRAŠAS

Eilės Nr.	Fondo Nr.	Fondo pavadinimas	Chronologinės ribos	Bylų kiekis
1.	F. 1050	Skriaudžių Šv. Lauryno Romos katalikų bažnyčia	1826–1938 m.	45
2.	F. 1060	Upytės Šv. Karolio Boromiejaus Romos katalikų bažnyčia	1840–1919 m.	8
3.	F. 1121	Ramygalos Šv. Jono Krikštytojo Romos katalikų bažnyčia	1858–1928 m.	15
4.	F. 1184	Pašušvio Visų Šventųjų Romos katalikų bažnyčia	1802–1925 m.	10
5.	F. 1185	Šiaulėnų Šv. Onos Romos katalikų bažnyčia	1849–1921 m.	11
6.	F. 1298	Aleksandravėlės Šv. Pranciškaus Serafiškojo Romos katalikų bažnyčia	1789–1919 m.	18
7.	F. 1306	Pandėlio Švč. Mergelės Marijos Vardo Romos katalikų bažnyčia	1696–1941 m.	35
8.	F. 1352	Panevėžiuko Nukryžiuotojo Jėzaus Romos katalikų bažnyčia	1807–1919 m.	18
9.	F. 1355	Viešintų Šv. Arkangelo Mykolo Romos katalikų bažnyčia	1787–1925 m.	13
10.	F. 1358	Leliūnų Šv. Juozapo Romos katalikų bažnyčia	1794– 940 m.	22
11.	F. 1375	Raguvos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų Romos katalikų bažnyčia	1697–1941 m.	29
12.	F. 1377	Traupio Šv. Onos Romos katalikų bažnyčia	1739–1921 m.	12
13.	F. 1379	Joniškėlio Švč. Trejybės Romos katalikų bažnyčia	1802–1920 m.	12
14.	F. 1382	Viekšnių Šv. Jono Krikštytojo Romos katalikų bažnyčia	1817–1927 m.	31
15.	F. 1402	Veliuonos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų Romos katalikų bažnyčia	1884–1921 m.	16
16.	F. 1405	Skirsnemunės Šv. Jurgio Romos katalikų bažnyčia	1802–1933 m.	29
17.	F. 1413	Stačiūnų Šv. Lauryno Romos katalikų bažnyčia	1780–1921 m.	13
18.	F. 1482	Pavandenės Šv. Onos Romos katalikų bažnyčia	1802–1921 m.	9

Eilės Nr.	Fondo Nr.	Fondo pavadinimas	Chronologinės ribos	Bylų kiekis
19.	F. 1493	Širvintų Šv. Arkangelo Mykolo Romos katalikų bažnyčia	1802–1936 m.	53
20.	F. 1517	Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų Romos katalikų bažnyčia	1802–1921 m.	24
21.	F. 1583	Rumšiškių Šv. Arkangelo Mykolo Romos katalikų bažnyčia	1697–1921 m.	14
22.	F. 1592	Perlojos Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Pranciškaus Asyžiečio Romos katalikų bažnyčia	1797–1936 m.	26
23.	F. 1623	Leipalingio Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų Romos katalikų bažnyčia	1662–1938 m.	27
24.	F. 1624	Šventežerio Švč. Mergelės Marijos Gimimo Romos katalikų bažnyčia	1825–1938 m.	13
25.	F. 1627	Rudaminos Švč. Trejybės Romos katalikų bažnyčia	1826–1938 m.	13
26.	F. 1628	Veisiejų Šv. Jurgio Romos katalikų bažnyčia	1852–1938 m.	5
27.	F. 1834	Mosėdžio Šv. Arkangelo Mykolo Romos katalikų bažnyčia	1802–1928 m.	8
			Iš viso	529

Kultūros paveldo objektų skaitmeninimo tolesnės perspektyvos Lietuvos valstybės archyvuose: plėsti valstybės archyvuose saugomų dokumentų skaitmeninimą, neapsiribojant vien tik projektų įgyvendinimu; skelbti skaitmeninius dokumentus interneto portaluose; modernizuoti valstybės archyvų skaityklas, įrengiant kompiuterizuotas darbo vietas; sukurti skaitmeninį archyvą.